

YAŞAM BOYU EĞİTİMİN SAĞLANMASINDA DİVAN ŞİİRİ İNCELEMELERİNİN DEĞERLENDİRMEYE ALINMASI

Yrd. Doç. Dr. Meheddin İspir
Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
meheddin.ispir@erzurum.edu.tr

Özet

Toplumların temel değerlerinden biri de edebiyattır. Türk edebiyatı tarih boyunca farklı kültür alanlarında gelişmiştir. Dini inançlar, gelenek ve görenekler edebi eserlerin şekillenmesinde önemli unsurlardır. Her milletin kültürü farklıdır. Bu farklılık o milletin edebi eserlerine de yansımıştır. Divan şiiri, ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti sahası içinde oluşan şiir anlayışıdır. Divan şiiri Fars ve Arap şiirinden etkilenmiş olmasına rağmen kendine özgü bir şahsiyet kazanmıştır. Divan şiirinin günümüze nasıl taşınacağı ve hangi yöntemle öğretileceği önemli bir sorundur. Yapılan araştırma ve incelemeler bu sorunu çözmeye yöneliktir ve önemli ölçüde ilerleme gösterilmiştir. Tanzimat'la birlikte Divan Şiirine karşı takınılan olumsuz tavır büyük ölçüde azaltılmıştır. Bunda da günümüz araştırmacılarının bu alandaki incelemeleri etkili olmuştur. Ancak Divan şiiriyle ilgili sorunlar tam olarak çözülememiştir. Divan şiiri incelemeleri ışığında yeni neslin eğitimi sağlanmalıdır. Yaşam boyu eğitimin sağlanmasında divan şiiri de yerini almalıdır. Bu eğitimde, bu alanda yapılan çalışmalar ilham kaynağı olmalıdır. Tarihi süreç içerisinde ortaya konulan edebi eserler her yaşta insana hitap edecek şekilde anlatılmalıdır. Yaşam boyu eğitimde divan şiiri incelemeleri değerlendirmeye alınmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Divan Şiiri, Eğitim, Edebiyat, Öğrenme.

EVALUATION OF THE DIVINE POETRY STUDIES IN PROVIDING LIFELONG EDUCATION

Abstract

One of the basic values of societies is literature. Turkish literature has developed in different cultural areas throughout history. Religious beliefs, traditions and customs are important elements in the formation of literary works. Culture of every nation is different. This difference is also reflected in the literary works of that nation. Divan poetry is an mentality of poetry mainly formed within the Ottoman State. Although the Divan poetry was influenced by Persian and Arabic poetry, he acquired a peculiar personality. It is an important question how the Divan poetry is now translated and which method will be taught. The researches and studies made are aimed at solving this problem and Significant progress has been made. The negative attitude towards the Divan Poetry with the Tanzimat has been greatly reduced. In this regard, the investigations of today's researchers in this area have been influential. However, the problems related to Divan poetry were not fully resolved. New generation education should be provided in the light of Divan poetry examinations. Also, Divan poetry should take place in providing lifelong training. In this training, the work done in this area should be a source of inspiration. The literary works revealed in the historical process should be explained in such a way as to appeal to people of all ages. Divan poetry reviews should be taken into consideration in lifelong education.

Keywords: Divan Poetry, Training, Literature, Learning.

GİRİŞ

Toplumların tarih süreci içerisinde belli nedenlerden dolayı sürekli kendilerini yenilemeleri, değişim ve gelişim içerisinde bulunmaları kaçınılmaz bir gerçektir. Dini inançlar, gelenek ve görenekler, günlük yaşamın getirdiği zorluklar ve kolaylıklar, savaşlar, kıtlıklar, bolluklar, toplumun yetiştirdiği efsanevi kişi ve kişilikler hayatın, dil ve edebiyatın şekillenmesine yön veren etmenlerdir. Sözün varlığı ile birlikte

oluşmaya başlayan sözlü edebiyat ürünleri, yazının kullanımıyla başlayan yazılı edebiyat ürünleri, toplumun kendi içinde oluşturduğu kültür değerlerini ve çevresinden etkilenerek içine alıp özümlediği materyalleri bir bütünlük içinde günün gereksinim ve koşullarına göre oluşturur. Bu oluşum her millete göre değişir. Farklı değerler ve oluşumlar belli bir kültür dairesi içerisinde belirginleşir ve millileşir. "Kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir" (Güvenç, 1994: 101). Bir milletin kendini şekillendirmede beslendiği kültürel yapıyı iyi anlamak gerekir. Bu yapı içerisinde var olan birikimlerin kaynağına inmek edebi ürünleri daha rahat anlamamıza zemin hazırladığı gibi geleceğe taşımamıza da rehberlik eder. Kültür, "Bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisanî, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" (Gökalp 1975: 27). Kültür değerlerinin devamı ve korunmasında kültürün içinde barındırdığı oluşumların anlam öğelerini kavramak ve her öğeyi kendi içinde değerlendirmek, incelemeye almak ve sürekliliğini sağlamak gerekir. Kültürün kendi içindeki oluşumlara baktığımızda "Kültür sözcüğü dört anlamda kullanılmaktadır: Bilim alanında uygarlık; beşeri alanda eğitim sürecinin ürünü; estetik alanda güzel sanatlar ve maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda üreme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirme" (Güvenç, 1994: 96). Beşeri alanda eğitim sürecinin ürünü olan kültür, dil ile korunur ve gelecek nesillere aktarılır. Eğitimin sürekliliğini sağlamada tarihe dönmek, tarihi süreç içerisinde kültür değerlerini oluşturan alanları tanımak gerekir. "Dil, edebiyat ve umumiyetle kültür kavramına giren her şey, tarih boyunca gelişmiş, bize tarihten miras kalmıştır." (Kaplan 2001: 48). O halde mirasın geçmişten günümüze ve günümüzden geleceğe taşınması gerekmektedir. Bu taşıma yollarından biri de eğitimidir. Bu eğitimin sürekliliği esastır. "Fertlerin hafızası ne ise, tarih de milletlerin hafızasıdır. O hafızadan mahrum olan milletler maalesef inkıza mahkûmdurlar" (Turan, 1980: 201). Milli hafızanın yenilenmesi eğitim sürecinin bir parçasıdır. "Millî kültür, halkın geleneklerinden, yapageldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden, musikisinden, dininden, ahlakından, estetik ve ekonomik mahsullerinden ibarettir" (Gökalp, 1975: 93). Eğitim süreci içerisine milli kültürün yerleşmesi ile hayat boyu eğitim bilinci oluşturulmuş olur.

Eğitimin yerleşmesi ve sürdürülebilmesi açısından öncelikle dil taşıyıcılık rolü üstlenir. Dilin varlığı geçmişten günümüze sözlü ve yazılı ürünlerin elimizde olanlarıyla sınırlıdır. Pek çok eserin tek veya birkaç nüshası günümüze kadar gelebilmişken, birçok eserlerin de kaynaklarda geçmesine rağmen günümüze kadar gelmediği görülür. Üstelik kaynaklarda da ismi geçmeyen kaybolan, günümüze kadar ulaşmayan eserler de vardır. Dil, edebiyatın malzemesini oluşturur. Bu bakımdan dil ve edebiyat eğitiminin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından bir milletin edebi eserlerinin tünümü göz önünde bulundurmak, eğitim ve öğretim müfredatında bu eserlere ve bilgi birikimine yer ayırmak gerekmektedir. "Bir toplumun kültürünün taşıyıcısı olan dil, doğrudan doğruya insanın düşünebilen bir varlık olması ile de ilgilidir. Bu nedenle dil ile kültür gibi, dil ile düşünce arasında da sıkı bir bağın olduğu hemen fark edilen bir gerçektir." (Cemiloğlu 2003: 16). Dil, edebiyat, kültür ve düşünce arasındaki bağın kalıcı şekilde oluşturulması, dil ve edebiyat ile düşünceyi geliştirmeyi hedef durumuna getirmede eğitim araya girecek ve bu bağın sağlıklı bir şekilde yürütmesine yardımcı olacaktır. Eğitiminin hızlı bir şekilde verildiği yer ise okuldur." Okulun, özellikle edebiyat eğitiminden yola çıkarak öğrenciye kitap okuma alışkanlığı kazandırması önce gelen hedeflerden birisidir. Ancak okumayı sürekli ve değişmez bir alışkanlık haline getirme genel olarak okul çağından çok sonra edinilmektedir." (Cemiloğlu 2003: 16). Bu da özellikle edebi metinlerin okunmasında hayat boyu eğitim gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır. Edebi eserin yorumlanması, anlaşılabilmesi, zevk ve tadına varılabilmesi bakımlarından her yaş grubunun ayrı bir algılayış ve tadış biçimi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Edebi eserlerin tarihi süreç içerisinde işlene gelmiş olması, edebiyat ile tarih ilişkisini ve bu ilişkinin eğitim sürecinde nasıl ele alınacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Böylece edebiyat tarihi, edebi eserler, edebi eserlerin içeriği ve düşünce yapısı ve bunlara bağlı olarak dil, sanat, estetik, ahlak ve algılayış sentezi incelemeye ve öğretilmeye muhtaç hale gelmektedir.

DİVAN ŞİİRİ ÖĞRETİSİ

Divan şiirinin öğretilmesinde bu şiirin oluşumunu sağlayan kaynakların bilinmesi ve bu kaynakların içeriğine inilmesi gerekmektedir. "Geçmiş ve zihniyetini anlamak, tarihten güç alarak geleceği şekillendirmenin önemini göz ardı etmek gelişim ve değişimi amaçlayan toplumlar için mümkün değildir. Türk Edebiyatı dersinin amaçlarından biri edebi eserlerin ait oldukları dönemin zihniyetinin

anlaşılmasıdır.” (Uslu 2015: 454). Her dönem kendi yaşayış, düşünce ve inanç değerleriyle varlığını hissettirir ve edebi eserlerine yansıtır. Şiir duyguların en iyi şekilde dile getirildiği anlatım biçimidir. Edebiyat ve sanat yaşamın içinde kuvvetli bir dinamığe sahiptir. Eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış olan divanlar, mesneviler, ahlaki ve dini eserler, şehrengizler, hal tercümelemleri, tezkireler bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır. Hiçbir eser başka bir eserden tamamen bağımsız değildir. Her eserin oluşumu kendinden önceki eserlerden izler taşır. Divan edebiyatının ürünleri için de aynı tezi söyleyebiliriz. Günümüz edebiyatı şekil, anlayış ve söyleyiş bakımından divan şiirden tümüyle farklı olmasına rağmen divan şiiri geleneğinin düşünce yapısından da tamamen kopmuş değildir. Sevgilinin yanağı için gül, kaşları için ebru, boyu için selvi, kokusu için misk benzetmeleri günümüzde sadece şiirde değil halkın içinde bile kullanılmaktadır. O halde divan şiirinin yaşam boyu eğitimde değerlendirmeye alınması insanımızın varlığının kaçınılmazıdır. “Edebiyat öğretiminde de sanat ve edebiyatın bu dinamik yönü vurgulanarak Türk edebiyatının oluşum ve gelişimi, estetik ve sanat zevkinin devinimi konusuna öğrencilerin zihninde açıklık kazandırılmalıdır. Bilindiği gibi gazel ve kaside divan şiirinin temel nazım biçimlerindedir.” (Uslu 2015: 454). Gazel ve kasidelerin türlerine ve anlaşılabilirlik seviyelerine göre ele alınması ve işlenmesi bu öğretiyi kolaylaştıracaktır. Divan şiiri insanımızın yaşam boyunca edebi zevkini canlı tutacak sanat birikimine sahiptir. Bundan dolayı bu sanat birikiminin hayatımızı renklendirmesi için çaba sarf edilmelidir. “Yeni nesli, estetik zevkleri gelişmiş, her edebi eserin dönem zihniyetlerine hâkim, edebiyatımızın tekâmül süreçlerine aşina nitelikli bir okur olarak yetiştirmek için divan edebiyatı kültürü ve kaside geleneğinin önemini kavranması gerekmektedir.” (Uslu 2015: 454). Toplum ve birey var olan ve var olanı işleyen sınıflandırmasıyla karşımıza çıkar. Var olan toplumdur ve toplum tüm değerleriyle süreklilik arz eder. Toplumun içinden çıkan şairler ise kendilerine özgü üsluplarıyla varlıklarını hissettiren bireyler olarak sanatı icra ederler. Toplum ve bireyin varlığı divan şiiri vasıtasıyla sınıf ortamına taşınmalı ve bu sınıf ortamı şiirin havasına uygun hale getirilmelidir. “Bireysel özelliklerden kaynaklanan çeşitlilik ve farklılığın, sınıftaki hareketliliğin kaynağı durumunda olduğu ve sınıfta çok yönlü bir iletişim amaçlandığı eğitim anlayışında sınıfın, öğrencilerin edebî metnin hissettirdiği ulusal ve evrensel kültür değerleriyle zenginleşip metinle bütünleşerek estetik yaşantının sağladığı hazzın tadıldığı ve yaşandığı bir mekân olması arzulanmıştır.” (Uslu 2015: 444). Bu arzulan mekân içerisinde şiir zevkinin öğrencilere tattırılması, sadece güncel şiirlerle sınırlandırılmamalı, divan şiirinin deryasına dalınmalıdır. Zihni güçlü sanatsal zevki derin, estetik kaygılarla yola çıkacak yeni şairlere ve şiir okuyucularına toplum olarak ihtiyacımız vardır. Sanatsal zevklerin sınırı olmamalıdır. Bu bakımdan her sanatsal zirve, yeni zirvelere ulaşmaya ışık tutmalıdır. Divan şiiri bu ışığı verecek güç ve birikimde olduğu için toplumun her kesimine sevdirmeli ve özellikle öğrencilerin korktuğu bir öğreti olmaktan çıkarılmalıdır. Edebiyat tarih, kültür ve düşünce bağlamı içerisinde divan şiirinin öğretilmesi ve hayat boyu eğitim içerisinde ele alınması için çözümlenmesi gereken ve çözümlenmekte olan sorunların varlığından söz etmek yararlı olacaktır. Eski Türk Edebiyatıyla ilgili sorunları Divan Şiiri üzerinde yapılan incelemelerle değerlendirmeye çalışalım.

“Türk edebiyatı bir bütün olarak değil de geçirdiği evrelere ve hitap ettiği çevrelere göre ayrı ayrı adlandırılmış parçalar halinde karşımıza çıkmaktadır. (Ünver 1993: 119). Divan şairi, hitap ettiği çevrelere göre estetik tutumunu değiştirir. Hitap edilen makamın büyüklüğüne göre şiire yaklaşılır ve sözün imkânlarından en üst seviyede faydalanılır. Bir divanın başında yer alan kasidelere baktığımızda üstten aşağıya, tevhit, münacat naat gibi dini türler daha sonra da mevki ve makama göre padişaha sadrazama vezir ve diğer devlet erkânlarına yazılan methiyelerin yer aldığını böylece hiyerarşik bir düzenlemenin olduğunu ve bu düzenlemeye göre şiir sanatının icra edildiğini görürüz. Bu bakımdan divan şiiri öğretiminde, şiirlerin hitap ettiği çevreye göre seçilmesi ve bu bakış açısıyla öğretilmesi gerekir. Bir methiye türü işlenirken yaşam boyu eğitime katkı sağlayacak öğretiler sağlanabilir. “Kasidelerde yer alan Memduhların, ideal değerleri temsil ettiği düşünülürken örnek alınabilecek pek çok noktası söz konusudur. Öğrenmede model almanın ne kadar etkili olduğu günümüz eğitim dünyasında bilinen ve göz ardı edilemeyen bir gerçektir. Kaside geleneğinde dile getirilen “ideal yönetici”, “ideal evlât”, “ideal din adamı”, kısacası “ideal insan”ın aynı zamanda öğrenciler için ideal bir model olduğu da göz ardı edilmemelidir.” (Uslu 2015: 443-444).

Saray edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı, Havas Edebiyatı gibi adlandırmaların divan şiirinin öğretimine zarar verdiği görülmüştür. Bu şiirin öğretiminde adlandırmaların olumsuz etkileri göz

önünde bulundurulmalıdır. Bu isimlendirmeler ile divan şiiri sorunlu bir duruma sokulmaya çalışılmıştır. Divan şiirinin halktan tamamen kopuk sadece saraya hitap eden ve sarayda beslenen bir edebiyat olduğu imajı okuyucuya dikte edilmiştir. Oysa "Şiir sadece bir edebî tür olmakla kalmayıp insanları etkilemek ve onlarda estetik duygular uyandırmak için yazılan ve bunu yaparken de tertibi gereği söz ve anlam sanatlarına genişçe yer veren türdür. Şiir türü şairlerin şiir anlayışına ve okuyanın, oluşturanın beklentilerine göre kurgusal olarak farklılık göstermektedir" (Yurtsever 2011: 1). Divan şiirinde de ebetteki okuyucunun beklentisi göz önünde bulunduruluyor, edebi çevrelerden gelecek eleştiriler şairin belli kurallara göre uygun yazmasını zorunlu hale getiriyordu. Ancak her şair kendi yolunu kendine özgü yetenekle çizmek durumundaydı. "Bu şiirde mananın daha önce söylenmemiş olmasına özen gösterildi. Bu amaca erişmenin yolu kıvrak bir zekâyâ sahip olmak, dilin inceliklerini bilmek ve birçok şairi okumuş olmaktan geçirdi." (Pala, 2007:121).

Divan şiiri öğretiminde öğrenciyi ve okuyucuyu olumsuz etkileyen tartışmalardan biri de aruz ölçüsünün kullanılmış olması ve bunun öğretilmesinin zorluğudur. "Lise çağındaki gençlere aruzla yazılmış metinlerin ölçülerini ezberletmeye devam mı edelim? Yoksa bu gençlerimizi aruz konusunda bilgilendirmenin yolunu ve ölçüsünü bir eğitim uzmanıyla görüşerek belirlemeye mi çalışalım?" (Ünver 1993: 122). Aruz ölçüsü divan şiirinin ahenk unsurlarından biridir. "Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra şiirde kullanılmaya başlanan aruz ölçüsünün Klasik Türk edebiyatının oluşumu ve gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Şiirin ahenk unsurları içinde yerini alan aruzun Arap edebiyatında doğup gelişmesi onlardan Fars edebiyatına Farslardan da Türk edebiyatına geçmiş olmasıyla birlikte şiirin biçim ve anlam yönüyle şekillenmesinde aruzun üstlendiği görevi aruz incelemeleriyle ortaya koymak gereği ilm-i aruzun gerekliliğini kaçınılmaz kılmıştır. Bu bakımdan aruz incelemelerinde alışılmış örneklerin ötesinde her dönemi kapsayacak şekilde aruz ölçüsü için yeni örnekler bulma ve aruz öğretimini kolaylaştırma yönünde çaba sarf edilmelidir." (İspir 2013: 331-332). Ayrıca aruz ölçüsü tek başına kuru bir uygulama olarak değil musiki ile bağlantılı olarak öğretilmelidir. "Toplumların muhtelif tezahürlerle yaşattıkları kültürleri, yapı itibarıyla bir vücudun organları gibi sürekli etkileşim içinde birbirini beslemekte ve birlikte gelişmektedirler. Mimari, resim, edebiyat, musiki gibi sanatlar arasında mevcut bulunan bu etkileşim, iletişim ve kaynaşma, şiir ile musiki arasında diğerlerinden daha fazladır. İlhamla ortaya çıkan şiir ile musikinin tariflerine baktığımız zaman, ikisi arasındaki bu kaynaşmayı, benzerliği ve bütünlüğü görürüz." (Cançelik 2010: 1).

"Eski Türk edebiyatıyla ilgili sorunlardan biri de bu edebiyatın Türk Edebiyatı eğitim ve öğretimi içindeki yeridir." (Ünver 1993: 121). Divan şiir Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı dersi içeriği içerisinde öğrencilere öğretilmektedir. Divan şiirinin öğretimi ile ilgili olarak Selma Oğuz'un *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Divan Şiiri Bölümünün Öğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi* adlı Yüksek Lisans Tezi'nde vardığı sonuçlardan bazıları şunlardır.

"Öğretim programlarına, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç, zevk ve beklentilerine cevap verebilecek, dili ve anlatımı yalın, estetik ve didaktik değer taşıyan metinlerin seçilmesine özen gösterilmelidir.

Metin seçiminde şairden değil de eserden hareket edilmelidir. Bunlar, öğrenci düzeyine uygun, onu duygularıyla ve hayal yönüyle geliştiren eserler olmalıdır.

Metin üzerinde yapılacak olan çalışmalarda, zamanın divan edebiyatı üzerindeki aşındırıcı ve yıpratıcı etkisi dikkate alınarak öğrenciyi bu edebiyatın metinlerini anlamaya düşünsel ve ruhsal açıdan hazırlamak yararlı olacaktır.

Ders kitaplarında ünite sonlarında, ünitenin hedef davranışlarının kazandırılıp kazandırılmadığını anlamak için araştırma, inceleme ve gözleme dayalı çalışmalarda sürecin değerlendirilmesine imkân verecek değerlendirme ölçütü verilmelidir.

Ders kitaplarının güncelleştirilmesine dikkat edilmeli ve uzun süreli okutulmasına izin verilmemelidir.

Edebi metinler, günümüz yaşamıyla bağlantı kurularak öğrencilerle işlenmelidir.

Orta öğretimde divan edebiyatı derslerine ayrılan ders saatleri artırılmalıdır.

Ders kitaplarında yer alan divan şiiri mazmunları öğrencinin anlayabileceği şekilde görsel olarak desteklenmelidir. Çünkü edebiyat eğitiminin önemli sorunlarından biri öğrencilerin divan edebiyatı mazmunlarını anlamakta güçlük çekmeleri ve bu konuyla ilgili kavram yanlılığına düşmeleridir.

Divan şiirinde, şiirdeki her kelimenin karşıladığı bir hayal dünyası olduğu için klasik şiir geniş yorumlara ve farklı açılardan incelemelere ihtiyaç duyar. Ve dolayısıyla da bu yorumları yapabilecek, metinde

geçen bütün kelimelerin anlamını, mecaz ve mazmunların karşılıklarını verecek ve hepsinden de öte bu şiiri hakikaten sevdirebilecek kitaplara fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır. (Oğuz 2011: 98-99).

DİVAN ŞİİRİ İNCELEMELERİ

Divan şiirinin beslendiği kaynakları ele alıp inceleyen eserler

"Bilindiği gibi, bu edebiyat birikiminin arka planındaki dinî anlayış ve inanç sistemidir. Ancak bu düşünce ve inanç, bir vaaz ve nasihat gibi doğrudan değil, şiirin kendine has ifade biçimiyle yansıtılmıştır." (Bilkan 2006: 35). Divan şiiri, Kuran-ı Kerim ve Hadisler başta olmak üzere fıkıh kelam tefsir gibi dini kaynaklardan, tasavvuf düşüncesinden, mitolojiden günün geçerli ilimlerinden, milli gelenek ve göreneklere beslenmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar bu materyallerin bir araya getirilmesini amaçlamış ve divan şiirinin öğretimini kolaylaştırmıştır. "İnsanoğlunun yüzyıllardır süregelen bilinmezlikleri keşfetme isteği sonucu "ilmi nücûm, ilm-i hey'et, ilm-i felek" gibi çeşitli ilimler ve bu ilimlerin etrafında da çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır. "Astroloji" ve "Astronomi"nin karşılığı olan "ilm-i nücûm"da burçlar önemli bir yer tutar."(Özer 2015: 5)." İslam milletlerinin edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatının manzum ve mensur eserlerinde de gök cisimleriyle ilgili çeşitli bilgilerin yanında birtakım remiz ve mazmunlara, bunların özellikleri üzerine kurulmuş edebî sanatlarla sık sık rastlanmaktadır." (Uzun, 1992, s.424). Örneğin burada sözü edilen astronomiyle ilgili bilgilere doğrudan ulaşabilmek divan şiiri öğreticisi ve öğrencisinin işini kolaylaştırır.

Divan şiiri metinlerini günümüz harflerine aktaran eserler (çevriyazı)

Bu alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Eski el yazması ve matbu metinlerin Günümüz harflerine çevriyazıları yapılmıştır. Ancak yapılan bu çalışmalar üzerine tam bir birlik sağlanamamıştır. Divan şiiri metinlerinin çevriyazı sistemine göre günümüz harflerine aktarılması ilmi çalışmanın bir gereği olarak görülmekte ve bilimsel çalışmalarda bu kurala uyulmaktadır. Divan şiiri metinleri aynı zaman da çevriyazı sistemine uyulmadan doğrudan günümüz harflerine de aktarılmaktadır. Bu durum üzerinde değerlendirme yapacak olursak her iki yöntemin de uygulanmasında belli gerekçelerin olduğunu görürüz. Ancak çevriyazıyla aktarılan metinlerin diğer bilim alanlarında kullanmada zorluklar yaşandığı ve bu sistemi bilmeyen okuyucuların bu metinlerden faydalanamadığı da bir gerçektir. Bu açıdan Divan Şiiri metinlerinin önce çevriyazı sistemiyle daha sonra da günümüz harfleriyle yayınlanması her kesimden araştırmacı ve okuyucunun ihtiyacını karşılayacak bu da yaşam boyu eğitime katkı sunacaktır. "Eski Türk edebiyatı metinlerinin yayınlanmasında yayının amacı göz önünde tutularak iki yoldan birini tam anlamıyla uygulamak en sağlıklı davranıştır." (Ünver 1993: 123). Bu iki yoldan biri eski yazılı metinlerin günümüz harflerine aktarılması diğeri ise bu metinlerin günümüz harflerine aktarımında çevriyazı sisteminin kullanılmasıdır. "Metin tenkidi adı verilen işlemde karşılaşılan sorunlara ışık tutacak çalışmaların yayınlanması bu alanda çalışanları rahatlatacaktır." (Ünver 1993: 123).

Divan şiiri metinlerinin günümüz Türkçesine aktarılması (diliçi çeviri)

"Metni günümüz insanına anlatmada düz yazıya çevirme (manzum metinler için) günümüz Türkçesiyle ifade etme, açıklama bunun ötesinde şerh etme gibi farklı işlemler söz konusudur." (Ünver 1993: 124). Divan şiirinin eleştirilen yönlerinden en önemlisi, günümüz insanının onu anlamada zorluk çekmesi ve gereken çaba gösterilmediği için de bu şiirden uzaklaşmasıdır. Metinlerin günümüz Türkçesine aktarılmasıyla bu şiiri öğrenmek isteyenlerin işi kolaylaştırılmış olacak ve bu şiiri pek çok insanın da sevmesi sağlanmış olacaktır. "Metnin üzerindeki incelemeye başlamadan önce nesre çevrilmesi çalışmayı yürüten için de çok yararlı olacak, şairin şiirinin dünyasını yakından tanımasını sağlayacak ve dolayısı ile metni incelemesinde daha başarılı olmasına katkıda bulunacaktır." (Kut 2003: 189).

Divan şiirini tahlil eden eserler

Mürettep bir divanda yer alan bütün şiirler göz önünde bulundurularak konu ve unsurlarına göre tasnife tabi tutulup örnek beyitlerin ışığında açıklama ve değerlendirmelerle divan şiirinin bütün zenginliği ortaya çıkarılır. Ali Nihat Tarlan'ın Şeyhi Divanı'nı Tedkik adlı eseriyle başlayan ve Mehmet Çavuşoğlu'nun Necati Bey Divanı Tahlili ile devam eden bu alandaki çalışmalar divan şiiri öğretimine büyük katkı sağlamaya devam etmektedir. Aşağıdaki divan tahlili alıntısında âşik ve kevser kavramları tahlil edilmiştir.

"Âşık ve zâhid çatışmasına sık rastladığımız divânda âşık, "dîdâr" olan mutlak güzelliği amaç edinirken; cennet hûrilerini, zahide bırakır:

Zahidâ saña behişt Mihrî'ye dîdâr gerek

Añâ mahbûbî yeter saña cinânuñ hûrisin (G. 126-7). "(Kaya 2010: 47).

"Cennette bulunan kutsal bir su olup cennet ehline sunulacak olan Kevser, cennet ve âb-ı hayât ile birlikte anılır. Sevgilinin dudağı Kevser'e teşbih edilirken dudakların üstünlüğü vurgulanır:

'Âşık baş agrıdup 'arz itme nâsîh cenneti

Leblerin sorduk nigârûñ âb-ı kevserden leziz (G.17- 4). "(Kaya 2010: 30).

Divan üzerine yaptığı tahlili tamamlayan araştırmacı eserden hareketle Divanın şairi üzerinde yeni bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu incelemeler ile sağlıklı bilgilere ulaşmak kolaylaşmış olmaktadır.

"Mihrî, yaşadığı döneme bir kadın şair olarak damgasını vurmaya başarmış, Necâtî'nin şirine nazire yazacak kadar kendini yetiştirmiş, gereken ilimlere vakıf olmuştur. Sanatlı ifadeleri az kullanmasına, genellikle aynı hayalleri işlemesine rağmen Mihrî; sade söyleyişi, yaşanmışlık hissi veren şiirleri ve güzelliğiyle dönemin tezkire yazarlarınca övülmüş, güzelliği ve şiir gücünün birbirine eşit olduğu ifade edilmiştir. Şiirlerinde bir kadının duyarlılığını hissettiren şair, divân şiirinde "bir hoş sada" bırakmıştır." (Kaya 2010: 295). Divanı tüm ayrıntılarıyla tahlil edilen eser ve şair üzerine yapılacak değerlendirmelerin somut örnekleri elde olduğundan dolayı yaşam boyu eğitimde yeni bulgularla yola devam etmek kolaylaşacaktır.

"Güzel yerler, güzel nağmeler gibi tüm güzellikler, zevkinin aksini ruhta bulur. Ruh, gerek maddî, gerekse manevî olsun, insana her anlamda canlılık veren öz"dür, cevherdir. Ruh insanın bedenine sirayet etmiştir:

Bu mevsimde hayât-ı nev bulur âlem ki her demde

Nesîm-i cân-fezâ mânend-i rûh ecsâma sârîdür (K.12-5). "(Aydın 2010: 98).

"Cevrî Divanı'nda tekye, tekye-gâh, der-gâh, der-geh, hân-kâh isimleri anılır. Tarih ve kasidelerde daha çok, insani bir unsur olarak geçen bu adlardan dergâh, huzur, makam, kapı önü anlamıyla diğerlerinden farklı bir kullanıma da sahiptir.

Rind-i peymâne-keş-i ma'rifete neşve-i zevk

Sûfî-i hânkâh-ı ma'niye keyfiyet-i hâl (K.19-31)

Âferin ol hırka-pûş-ı tekye-gâh-i ışka kim

Zîver itmez gevher-i hurşîdi pala hengine (G.246-4). "(Aydın 2010: 120).

"Cevrî'yi, yeni anlam ve hayaller bulma; meramı öz biçimde ifade için teşbih, telmih, istiare, mecaz-ı mürsel, mübalağa, tezat gibi edebî sanatlarla yer verme; tasavvuf; yeni kelimeler bulma; uzun terkipler kullanma gibi özellikleriyle Sebki Hindî'ye yakın görebiliriz." (Aydın 2010: 120).

Yukarıda araştırmacı Cevri Divanı'nda Ruh kavramının kullanımını örneklemiş ve açıklamıştır. Ayrıca tekke ile ilgili kelimelerin insani bir unsur olarak kullanımını örnekendirerek dini unsurların yaşantıyla bağlantısını ortaya koymuştur. "Bu çalışmalar sayesinde bu gelenekte yer alan şairlerin toplum hayatıyla, çevreyle, tabiatla ilgilerinin bulunduğu bunların basit bir yaklaşımla Fars taklidi diye bir kenara atılmayacağı, bilakis Türk kültürüne ait birçok unsuru barındırdıkları görülmüş, divan şiiri geleneğine yapılan "sathi ve şahsi değerlendirmelere gereken ilmi cevap verilmiş bulunuyordu." (Kut 2003: 183).

Divan şiirini şerh eden eserler

Bir şiir metninin çevriyazı ve dilici çevirisinden sonra beytin kelime anlamları verilerek yorumlanması, sanatsal yönünün ortaya konması, şekil ve tür özelliklerinin verilmesi işlemi şerh olarak adlandırılır. "Divan tahlillerinin yanı sıra divan şiiri geleneği üzerinde yapılan bir diğer araştırma tarzı şerh çalışmalarıdır, Tahlil çalışmalarında olduğu gibi şerh sahasında da Ali Nihad Tarlan'ın önderlik ettiği söylenebilir. Tarlan'ın şerh sahasındaki en önemli eseri ölümünden sonra yayınlanabilen Fuzuli Divanı Şerhi'dir. Tarlan'ın eserleri yanı sıra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde verdiği metin şerhi dersleri büyük ilgi uyandırmıştır." (Kut 2003: 183-184). Aşağıdaki şerh örneği Rıvan Canım'ın Seyyid Nesîmî'nin 'Arzular' Redifli Gazeli Üzerine Bir Tahlil Denemesi adlı çalışmasından alınmıştır.

"Yakmak gereksin yaş ile her dem gözün misbâhını

Ger gözlerin gerçekleyin anun hayâlin arzular

"Ey Nesîmî! Eğer gözlerin gerçekten onun hayâlini arzu ediyorsa, her an gözyaşı ile gözlerini yakman gerekir."

Bu beyitte Nesîmî sözü hem gerçek manada hem de tasavvufî manada kullanıyor. Birinci mısradaki sözü edilen "yaş" ağlamaktan doğan gözyaşıdır. Sürekli ağlamak göz pınarlarının kurummasına ve sonuçta gözün kör olmasına sebep olur. Beyitte bu "yakmak" kelimesi ile dile getirilmektedir. Çünkü gözyaşı tuzlu bir su olduğu için aynı zamanda yakıcıdır da. İnsan, dünya gözü dediğimiz yüzümüzde yer alan gözle ancak dünyada olup biten hadiseleri, nesnelere görebilir. Onun dışındaki şeyleri görebilmek için bu organ yeterli değildir. İşte şairin asıl görülmesini istediği şeyler de onlardır. "Onun" dediği, o sevgilinin yani Allah'ın hayâlidir. O da sahip olduğumuz bu gözlerle görülemez. Allah'ın hayâl edilebilmesi ancak ve ancak "kalp gözü" dediğimiz insanın içindeki "gönül" ile mümkündür. Gerçekten insanın bir şeyi düşlediği hayâl ettiği zaman gözlerine kapatması boşuna değildir. İnsanın gözlerinin bu dünyayı seyrederken başka âlemlerin hayâlini kurması ise oldukça zordur. Şairin söylemek istediği budur. Onu görmek istiyorsan, hayâl etmek istiyorsan dünya gözünü kapat, kalp gözünü aç!" (Canım, 2009: 582).

Divan şiiri metinlerinin şekil ve tür açısından inceleyen eserler

Divan şiirinde beyitlerden oluşan kaside, gazel, mesnevi gibi nazım şekilleri, bendlerden oluşan, murabba, muhammes, terki-i bend, terci-i bend gibi nazım şekilleri hakkında bilgi veren eserler ile tevhit, münacat, nat, methiye, bahariye gibi türler hakkında bilgi veren eserler hazırlanmıştır. Bu eserlerin her biri yaşam boyu eğitime destek olacak niteliktedir. Divan Şiirinde atları tasvir eden atların özelliklerini anlatan eserler Rahşiye olarak bilinir. Aşağıdaki inceleme, bu türün bir örneği olan ve Divan şiirinde At adlı çalışmadan alınmıştır. "Türün kaynağı her ne olursa olsun, türün olgunlaşmış örneklerinde, daha önce işlene işlene zenginleşmiş at kültürünü gözlemlemek mümkündür. Rahşiye manzumelerinin hacim açısından gelişmesi önemli olduğu kadar, içerik olarak zenginleşmesi de, edebî kıymetini artırdığı için önemlidir." (Kaya 2008: 9).

"Toplam 89 beyitten ibaret olan miraciyye türündeki bu kasidede, tematik açıdan yoğunluk Burak ve onun etrafındaki tasvirlerle yöneliktir. Özellikle 44. beyitten sonra şairin Burak ile ilgili anlatımlara ağırlık vererek, onu çeşitli yönlerden nitelediği görülür. Burak; benzersizdir, süslenmiştir ve cennet bağından gelmiştir:

Getürdim yâ Resûlallâh senünçün hûld bağından

Müzeyyen bir Burâk-ı mu'teber k'olmaz ana hemtâ. Va'dî K 1/44" (Kaya 2008: 92).

"Sevgilinin işve atının ayakları altında ezilmiş bir şair, kimi zaman bunu bir sitem olarak dile getirir. Sevgiliye cevaz verenlerin onun naz atının ayakları altında ezilmesini ister:

Bu arsa-gâh-ı mahabbetde pâ-y-mâl olsun

Semend-i işveye her kim verir cevâz sana. Hâzık Mehmed Efendi G 15/8" (Kaya 2008: 161).

Yukarıdaki incelemede araştırmacı türün özelliklerini Divan Şiirinden derlediği beyitlerle açıklamakta, toplumumuzun vazgeçilmez unsuru olan atın özellikleri ile yaşam arasındaki bağı işlemektedir. Aşağıdaki alıntıda ise araştırmacı İstanbul'un gerçek mekânlarının divan şiirinde nasıl işlendiğini yine Divan şiirinden aldığı örneklerle açıklamaktadır.

"Kâğıthane Mesiresi, yüzyıllar boyunca İstanbul halkının ve padişahların ilgi gösterdiği mekânlardan olmuştur. 18. Yüzyılda buraya inşa edilen "Sa'dâbâd Kompleksi" ile birlikte, gösterişi ve doğal güzelliği ile de İstanbul'un en gözde gezinti ve eğlence yerlerinden olmuştur. Kâğıthane, bir mesire yeri olarak ilgi gördüğü süre içinde, sosyal hayatın önemli gözlemcilerinden olan Divan şairlerinin de elbette ilgisini çeken bir yer olmuştur." (Bolat 2012: 1)

"Kâimî ayrıca, eğlence meclisinin hazır olduğunu; artık yiyip, içme günlerinin geldiğini dile getirmektedir. Şâir baharın geldiğini imâ ederek coşkun bir şekilde akan suların sevgilisine âşık olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Kâğıthane Deresi'nin, sevgilinin yüzüne tutkun olduğunu söylemektedir:

'Aş u nûş eyyâmıdır bezm-i tarab âmâdedür

Çağlayup feryâd iden sular sana dil-dâdedür

Sîm Cedvelde cemâlün 'aksine üftâdedür

Gel salın serv-i revânüm bâg-ı Sa'd-âbâda gel (Kâmî, M.7/3)" (Bolat 2012: 35).

"Nedîm, Sa'dâbâd'ı bir cennete benzeterek bir an önce gidip yerini almak niyetindedir. Sa'dâbâd'a gittiğinde buranın toprağına yüz sürüp, hayatında hiç değilse bir gün mutlu olabileceğini söylemektedir:

Çekdirüp pek seheri doğruca Sa'd-âbâda

Tutayım zinde iken cennet-i a'lâda makam

Varayım hâk-i tarab-nâkine yüzler süreyim

Bir gün olsun alayım bari felekden bir kâm (Nedîm K.10/15-16)." (Bolat 2012: 38).

Divan şiiri metinlerinin sanat ve estetiğini, inceleyen poetikasını işleyen eserler

"Metni açıklama işlemiyle yakından ilgili bir sorun da mazmun anlayışında yatmaktadır." (Ünver 1993: 124). Divan şiirinin anlaşılmasını kolaylaştıran incelemelerden biri de edebi sanatlar ve mazmunlar hakkında bilgi veren ve bunların kullanımlarını anlatan eserlerdir. "Divan şiiri, olgun bir şiir dili olarak istifade edilecek bir seviyededir. Diğer bir husus, şairlerin zekâ ve zihin eseri olan söz ustalığıdır. Yıllarca işlenen ortak konuları ve temaları, bir önceki örnekten daha farklı bir anlatımla yansıtılabilmek, büyük bir zekâ ve ustalık gerektirmektedir." (Bilkan 2006: 34). Divan şiirinde pek çok söz sanatı vardır. Belagat, beyan ve bedî' kavramlarıyla ele alınan ve sınıflandırılan edebi sanatlar, genel olarak bakıldığında sözün şekil, anlam ve manasını kuvvetlendirmeyi ve güzelleştirmeyi amaçlamıştır. *Tenasüp Sanatından Faydalanarak Klâsik Edebiyat Öğretimi* adlı çalışmada araştırmacı "Tenasüp sanatı, tüm sanatların içinde öğrencilerde estetik zevk uyandırmaya en uygun sanattır. Bu sanatla sözcüklere ses ve anlam olarak birbirleriyle uyumlu olma, kullanıldığı yerde okuyucunun gözünde bir tablo oluşturma görevi yüklenir. Şiir evrenin ses, söz, anlam olarak bir uyum içinde işlediğini bu sanatla daha kolay kavrayabilecek olan öğrenci, estetik hazza vararak kendi ürünlerini daha rahat oluşturacak; Divân Edebiyatını da daha kolay kavrayabilecektir." (Yurtsever 2011: 85). Sonucuna ulaşmıştır.

Divan şiiri üzerine yapılan incelemelerden biri de Divan Şiiri poetikasıdır. Divan şiirinin sanatsal değeri, şiirle ilgili yenilikler, şairler arasındaki söyleyiş farkları, dönemin edebi anlayışı ve akımları bu incelemeler içerisinde ele alınan değerlendirmelerdir. Yaşam boyu eğitimde bu tür incelemelerden yararlanılabilir. Aşağıda *17. Yüzyıl Divan Şiiri Poetikası* adlı çalışmadan yaptığımız alıntılar divan şiirinin günümüzde anlaşılmasının bu tür incelemelerle mümkün olacağını göstermektedir.

"Şeyhülislâm Yahyâ, kendi şairliğini bir takım benzetmelerle dile getirir. Bu benzetmelerin en önde geleni bağbandır. Yahyâ şiirle ilgili değerlendirmelerinde ölçü olarak genellikle gül ile ilgili mazmunları kullanmıştı. Bununla doğru orantılı olarak da şairlik ile ilgili ise bağban benzetmesini getirmiştir. Gül bahçesinin tazeliği, güzelliği, renkliliği, canlılığı tabii ki kendiliğinden değildir. O bahçeye bakan, bahçeyi işleyen bir bağban vardır. Bu güzellikler aslında bağbanın eseridir. Bu benzetmeye dayalı olarak gül bahçesi şiir olduğuna göre, o bahçeyi işleyen bağban da şairdir:

Gösterir Yahyâ maârif ehline mecmuâsın

Güyyâ bir bağbandır gülistânın gezdire (G 100/5)" (Erkal 2009: 229).

"Yahyâ'ya göre bu tarz kelimelerin bir araya gelmesi hoş, latif şiir'in oluşması için yeterli değildir. O kelimelere bir de rengin edâ, renkli bir üslup, süslü bir tarz yüklemek gerekecektir. Şiirin esas karakterini oluşturan nokta ise burasıdır. Rengin edâ ya da nazîk edâ kelimelere verilen bir ruhtur. Bu ruhu da kelimelere şairler verir. Her insan hayal kurar, güzel şeyler düşünür. O hayalleri kelimelerle canlandırmak, ifade edebilmek şiiri ortaya çıkarır. Şairlik yeteneği burada devreye girer. Kelimelerin kendilerini en iyi ifade edebilme gücü aslında şairlik gücüdür:

Nice pâkize ma'nâyı hayâl etmek olur ammâ

Nice mümkün şeh-i devrân gibi nazîk-edâ etmek (G 204/7)." (Erkal 2009: 221).

"Mana ve lafz şiir için iki temel unsurdur. Şiir sözle yazılır, anlam olarak ise ifadesini bulur. Şairler, özellikle bu dönem şairleri manayı lafzın içinde saklamaya ve bir lafz içinde değişik anlamlar sığdırmaya oldukça meraklıdır. Bu bakımdan da lafzın içine manayı gizlemeye büyük çaba harcarlar. İlk okuyuşta bu derin anlamı keşfetmek oldukça zordur. Bu anlamı anlamak, ortaya çıkarmak derin bir birikim, bilgi ve çaba sarf etmek gerekir. Buradan hareket eden Fehîm de şairin hem gizli anlamlar

yaratabilecek kadar kudretli, hem de lafzın güzelliğini ön plana çıkaracak kadar da hünerli olunması gerektiğini söylemiştir.” (Erkal 2009: 288).

”Tezkirecilerin eserlerinin bazı bölümlerinde şiire ve şaire dair görüşlerine yer vermeleri, şairin ve şiirin nasıl olması gerektiğine dair bilgileri paylaşmaları o dönem şairleri için kıstas olması yanında Türk poetikasının da ilk temellerini atmış olmaktadır. Bu bilgiler daha sonra bazı şairler tarafından Divanlarının dibace bölümlerinde de yer alarak şairlerin de şiir ve şair üzerine poetik yaklaşımlarını yansıtmaktadır.” (Erkal 2009: 429).

Ayrıca Divan Şiiri kendi dönemi içerisine Şuara Tezkire yazarları tarafından da değerlendirmeye alınmış ve tenkide tabi tutulmuştur. Bu açıdan Divan Şiiri kendi poetikasını da oluşturmuştur. “Osmanlı şiirinin varlık göstermeye başladığı ilk dönemlerde şiir üreten şairi, bu ilk dönemin şiir dilinin temsilcisi olarak gören Latîfî, şaire dair hükümlerini o dönemin hususiyetleri çerçevesinde ortaya koymuştur.” (Gür, 2009: 84). Latîfî’nin perspektivinden Divan şiiri poetikasını inceleyen araştırmacı eserinde şu sonuca ulaşmıştır. “Sonuç olarak, tezkiresine yansıyan eleştirel tavır çerçevesinde döneminin şiir sanatına yönelik birçok hususu bilinçli bir şekilde tartışmaya açan ve bu tartışmalar üzerinden ideal şair kimliğini belirleyen Latîfî’nin, tezkiresinde sistemli bir Osmanlı edebiyat eleştirisini ortaya koyduğunu söylememiz mümkündür.” (Gür, 2009: 125).

Bir şairin edebi kişiliğini ve şiirlerindeki anlam özelliklerini aktarırken bu tür incelemelerin değerlendirmelerine ihtiyaç vardır. “Metni açıklarken karşılaştığımız tasavvufla ilgili telmihler, mecazlar ve terimlerden hareketle elimizdeki metni tasavvufi bir metin, şair ya da yazarını da mutasavvıf bir şahsiyet sayıp saymayacağımız konusunda sağlıklı bir ölçüt benimsenmediğinden, birbirinden farklı yaklaşımlar görülmektedir.” (Ünver 1993: 125). Burada işaret edilen farklı yaklaşımların Divan Şiiri üzerine yapılan incelemelerin artmasıyla çözüme kavuşacağını öngörebiliriz.

Divan şairlerini konu alan biyografik eserler

Günay Kut metinlerin anlamı üzerine yapılan çalışmalardan sonra ikinci mesele olarak şairlerin biyografisini öne çıkarır. “Edebi eserin ve onu meydana getiren şairin/yazarın sanatının nasıl değerlendirileceği hususu ise öne çıkan tartışma konularından ikincisidir. Bugün elimizde bulunan çalışmalarda bir şairin edebi şahsiyeti konusu işlenirken divan şiirinin ortak malzemesini kullanımındaki başarısı, bunlara kendine has imaj ve hayalleri eklemesi, bunları nasıl ifade ettiği, beyitteki ahenk ve musiki, aruzu kullanmadaki başarısı gibi konuların kıstas kabul edildiği görülmektedir. (Kut 2003: 187). Divan şairlerini konu alan eski kaynakların günümüze taşınması yanında, bu şairler üzerinde yeni çalışmaların yapılmasıyla büyük bir açık giderilmiştir. Örneğin Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü bu alandaki önemli bir proje olarak gerçekleştirilmiştir. Bu isimler sözlüğüne şu web adresinden ulaşılabilir (<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/>). Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’ne İSAM üzerinde <http://www.islamansiklopedisi.info/> web adresinden ulaşarak Divan Şiiri alanındaki isimlere ve eserlere ulaşılabilir.

Divan Şiiri ile diğer bilim ve sanat dalları arasındaki ilişkiyi ele alan eserler

Edebiyatın malzemesini dil oluşturur. Edebiyat isen dilin sanatsak olarak işlenmiş şeklidir. Pek çok sanat dalı edebiyatla yakından bağlantılıdır. Bu sanat dallarından birisi de musiki. Musiki ile Divan şiiri arasındaki ilişkiyi inceleyen eserler yazılmıştır. “Şiiri-edebiyatı-, musikiyi ve tarihi karşılaştırmalı olarak ele alan bazı eserlerden destekle şiirin tek başına değil, en azından en yakın temel disiplinlerle birlikte ele alınması gerektiği ortaya konmuştur. Şiirin ve musikinin bizim kültür ve medeniyetimizdeki yerlerine işaret edilmeye çalışılmış ve bu iki alanın medeniyetimiz için ehemmiyeti, bizim için ne ifade ettiği vurgulanmıştır.” (Cançelik 2010: 250). Divan şiiri ile musiki arasındaki bağ ve bu alanda kullanılan unsurlar araştırmacı tarafından incelemeye alınarak yine şiirle günlük yaşam arasında sıkı bir bağın olduğu ortaya konmuştur.

”FİRENKÇİN (Far.) On iki zamanlı bir usul olup genelde Mevlevî ayinlerinde kullanılır. Frenkçin, neşeli ve hareketli bir usul, nişabur da hareketli, neşeli bir makamdır. Bir arada kullanılmaları bu sebeptedir. Ağyar nişaburdan gelip sevgilinin mutluluğunu bozmuştur. Bir manada, nişabur ağyar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşığı sevgilisinden ayırmış, mutlu iken mutsuz bırakmıştır: Nişâbûr’dan mı geldi yohsa ağyâr Frenkçin’dan mı

Beni yârdan cüdâ itdi revâ mı kâmkâr olsun (PND, k. 3/24.)

"Rakip, Nişabur"dan mı geldi, yoksa Frenkistan"dan mı, Çin"den mi? Beni sevgiliden ayırmışken onun mutlu olması reva mıdır?" Makam, rehavi; usul, firenğin olursa işte saadet (devlet), budur: Karârghâhı makâm-i rehâvîdür şimdi Firengîn usûline bestedür devlet (SD, kıt. 1/2.) "Saadet (devlet), rehavi makamında frenğin usulünde yapılmış bir eserdir/bestedir." (Cançelik 2010: 250).

SONUÇ

Divan Şiiri üzerine yapılan yeni araştırma, incelenme ve değerlendirmelerle birlikte Divan şiirine bakış açısı değişmiştir. Divan Şiiri metinleri üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, bu şiirin toplumdan kopuk olmadığı, hayatla iç içe olduğu görülmüştür. Divan Şiiri üzerine basmakalıp ifade ve cümlelerle yöneltilen eleştiriler, Divan şiiri metinlerinin günümüz harflerine aktarılması, çevriyazısının ve dilçi çevirilerinin gerçekleştirilmesi, tahlil ve şerh çalışmalarının genişletilmesi ile birlikte çürütülmüş ve bu ön yargılı eleştirilerin yerini sağlıklı, incelemeye ve örneklendirmeye dayanan bakış açılarıyla yeni değerlendirmeler almıştır. Temel sorun Divan Şiirinin günümüz insanına sunulması, tarihi süreç içerisinde elde edilen birikimin toplumumuzun sanat ve edebiyat zevkine katkıda bulunarak yeni ufuklara zemin hazırlanmasıdır. Yaşam boyu eğitim çerçevesinde konu ele alındığında görülmüştür ki divan şiiri incelemeleri bu alandaki çalışmalara büyük katkı sağlayacaktır. Kendi içinde yadırganmaktan, terkedilmekten, kınanmaktan ve saldırıya uğramaktan kurtulan Divan Şiiri, toplumumuzun içinde tekrardan yaşama dâhil edilmeli ve yaşam boyu eğitim sürecinde kullanılmalıdır. Divan Şiiri üzerine yapılan incelemeler göstermiştir ki bugün bu şiirin şekli ve kuralları bırakılmıştır. Ancak bu şiirin düşünce yapısı, beslendiği kaynaklar, geçmişten taşıdığı bilgi birikimi, edebi nezaket ve nazikliği günümüz insanında hala devam etmektedir. Divan şiiri yapılan araştırma ve incelemelerle toplumumuzun her kesimine hitap edecek şekilde günümüze taşınmıştır ve taşınmaya da devam etmektedir. Yapılan çalışmalarla bu şiirin sadece saray edebiyatı olmadığı toplumun her kesimine hitap eden şiir ve eserlerin mevcut olduğu, bunların yüzyıllarca zevkle okunduğu ve günümüze kadar geldiği görülmektedir. Yaşam boyu eğitimde kullanılmak üzere Divan şiiri incelemeleriyle malzeme hazır hale getirilmekte ve insanımızın zevkine, sanatına estetiğine sunulmaktadır.

Not : Bu çalışma 14-15 Nisan 2017 tarihlerinde düzenlenen 2nd World Congress on Lifelong Education-WCLE'de bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aydın, H. (2010). *Cevrî Divanı'nın Tahlili*. Doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Bilkan, A.F. (2006). *Sözün İnceldiği Yer Divan Şiirinin İfade Gücü*. Aylık Eğitim Dergisi. 77-78, 33-37.
- Bolat, B.(2012). *Divan Şiirinde Eğlence Mekânları (Kâğıthane Ve Sa'dâbâd)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cançelik, A. (2010). *XVIII. Yüzyıl Divan Şiiri Musiki İlişkisi*. Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Canım, R. (2009). *Seyyid Nesîmî'nin 'Arzular' Redifli Gazeli Üzerine Bir Tahlil Denemesi*. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 39, 579-585.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erkal, A. (2009). *17. Yüzyıl Divan Şiiri Poetikası*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gökalp, Z. (1975). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Sebil Matbaacılık.

Gül, G. (2011). *Tenasüp Sanatından Faydalanarak Klâsik Edebiyat Öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gür, N. (2009). *Latîfî'nin Eleştirel Perspektifinden Osmanlı Divan Şiirinin Poetikası*, Yüksek Lisans, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Güvenç, B. (1994). *İnsan ve Kültür* (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

İspir, M. (2013). *Aruz İncelemelerinde Nazire Mecmualarından Yararlanma*. Turkish Studies, 8/1, 323-333.

Kaplan, M. (2001). *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 14. Baskı.

Kaya, G. (2010). *Mihri Hâtun Divânı'nın Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Kaya, B. (2008). *Divan Şiirinde At*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kut, G. (2003). *Divan Şiiri Üzerindeki Akademik Çalışmalar Ve Bir Divan İnceleme Metodu Önerisi*. Türklük Bilgisi Araştırmaları, 27/1, 179-202.

Oğuz, S. (2011). *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Divan Şiiri Bölümünün Öğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özer z. (2015). *Divan Şiirinde Burçlar*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pala, İ. (2007) *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayıncılık.

Turan, O. (1980). *Tarihî Akış İçinde Din ve Medeniyet*, İstanbul: Nakışlar Yayınevi.

Uslu, E. (2015). "Kasidede Övgü Kalıpları ve Divan Şiiri Öğretimindeki Yeri" İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Uzun, M. (1992). *Burç*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (c. 6, s. 424-426). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ünver, İ. (1993). *Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız*. Türk Dili, 500, 118-126.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com> (Erişim Tarihi: 30.03.2017).

<http://www.islamansiklopedisi.info/> (Erişim Tarihi: 30.03.2017).